Be to, Papilių piliakalnio kalvos pietrytiniame šlaite V. Jezerskis 1,5 m gylyje iškasęs žalvarinį "branzalietą". Bukantiškėje (Paplentaukyje), smelingoje kalvelėje Laukalėje, rasta "žalvarinė sagtis su dviem žalčio galvom".

Rudenį suartame Dimgailių kapinyne ekspedicija aptiko plačiaašmenį pentinį kirvį, ietigalį, įviją, žiedą ir žiestos keramikos su banguotų ir tiesių horizontalių linijų ornamentu. Ariamoje Junkilų kapinyno dalyje, tarp kapinaičių ir sodybos, pastebėta degintų kauliukų, rasta smiltainio verpstukų gabalėlių, apsilydęs žvangutis ir apkalėlis, daug žiestos keramikos, ornamentuotos banguotomis ir tiesiomis horizontaliomis linijomis. Kalvos, esančios į šiaures vakarus nuo Širvydų spėjamo kapinyno, vakarinėje papėdėje pastebėtos senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, aptikta žiestos keramikos su horizontalių linijų ornamentu.

Lapučių (Kelmynų) II-IV a. pilkapynas 1987 m. buvo sunaikintas. Jo teritorijoje žemės paviršius melioracijos metu nustumtas arba nukastas 1-1,5 m storiu. Ariami ir VI-VII a. Panūdžių bei II-XII a. Paprūdžių kapinynai (1979 m. pirmajame rastas apvalus mėlyno stiklo karolis, o antrame - kaulai ir sunykusio žalvarinio dirbinio gabalėlis).

Bronius Dakanis

MAŽEIKIŲ RAJONO ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ ŽVALGYMAS

1988 m. MMT žvalgė Mažeikių rajono archeologijos paminklus. Ekspedicija aplankė apie 120 objektų, nustatė 27 esančių ir 10 aiškinamų paminklų ribas, lokalizavo 13 sunaikintų arba ištirtų paminklų bei 2 lobių vietas. Po žvalgymo iš archeologijos paminklų sąrašo siūlome išbraukti 29 objektus. Aptikti 4 paminkl-

lai, iš kurių Lėlaičių kapinynas, Purvėnų akmuo ir Ritinės piliakalnis nenurodyti literatūrcje.

Lėlaičių kapinynas yra 50 m į šiaures vakarus nuo kelio Viekšniai-Užliekné tilto per Pievį, Kapelių kalvoje. Kiek žemesni vakarinės pietinės ir pietrytinės kalvos pakraščiai nukasti 1948 m. Tais metais N. Virkutis žvyrduobėje rado ietigalį, patekusį į IEM. 1966 m. L. Virkutis turėjo ten rastus 2 įmovinius ietigalius ir juostinę apyrankę, o véliau, matyt, ir ratelinę segę. Keli radiniai aptikti pietinėje ir vakarinėje kapinyno dalyje, pateko į Mažeikių muziejų.

Miške prie Purvėnų kaimo 0,85 km į šiaurės rytus nuo kelių į Mažeikius, Viekšnius ir Laižuvą sankryžos, yra akmuo su Dievo pedele. Akmuo rusvai pilkas, plokščiu viršumi, netaisyklingo trikampio formos, su 95, 110 ir 115 cm ilgio kraštinėmis, 40 cm aukščio virš žemes. Pédelé-įdubimas 18 cm ilgio, 4-7 cm pločio ir 1,5-2 cm gylio, panašus į kaires kojos pėdą, nukreiptą į pietryčius.

Ritinės kaime, 70 m į rytus nuo kelio Pikeliai - Židikai ir 50 m į pietryčius nuo kapinaičių, buvusio dvaro parke yra piliakalnis. Jis yra Eglynupio kairiojo kranto aukštumos iškyšulyje, nuo likusios kalvos dalies viršuje atskirtas 3 m gylio ir 20 m pločio grioviu (griovio vakariniame šlaite įrengtas laidojimo rūsys). Aikštelė apskrita, 22 m skersmens, beveik visa apjuosta pylimu. Pylimas ties grioviu 1,5 m, kitur - iki 0,5 m aukščio. Aikšteleje išlikę "latvių bažnyčios" pamatai. Aikštelės šiauriniame pakraštyje pylimas, matyt, statybų metu išskleistas, o šiaurės vakariniame - iškastas 3 m pločio įvažiavimas. Šlaitai 5 m aukščio, gana statūs, pietinis ir pietvakarinis nukasti. Piliakalnis archyvinėje medžiagoje dar vadinamas Švedkapiu, kuriame stovėjo evangelikų liuteronų koplytėlė. Pasakojama, kad čia buvo įsitvirtinę švedai.

Į rytus ir pietryčius nuo Daubarių pirmojo piliakalnio, arime, aptiktas papilys, kurio kultūrinio sluoksnio storis - daugiau kaip 1 m. Antrojo Daubarių piliakalnio papilys yra į vakarus ir šiaures vakarus

nuo papedes, kultūrinio sluoksnio storis - 80 cm. Už Viešetės senvagės, į vakarus nuo pirmojo papilio yra antrasis, kurį juosia kita senvagė. Kultūrinis sluoksnis - 65 cm storio.

Maždaug 50 m į šiaures rytus nuo Rimolių piliakalnio šiaurinio pylimo aptiktas priešpilis. Tai šiaures pietų kryptimi pailga kalva, kurios vakarinis šlaitas leidžiasi į Varduvą, rytuose ir pietryčiuose - į jos slėnį (senvagę), o šiaurės rytuose yra gili griova. Šlaitai 2-7 m (nuo slenio) ir 8-10 m (nuo upės) aukščio, gana statūs. Aikštelė 100 m ilgio ir iki 45 m pločio, beveik lygi, į vakarus kiek žemeja. Aikštelės pietiniame gale yra 50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tarp priešpilio ir piliakalnio buvusi žemesnė kalvos dalis beveik nuplauta upės, likęs tik 0,5-2 m pločio jos pietrytinis kraštas, kuriame dar matyti 2 pylimų liekanos. Į pietvakarius nuo Rimolių piliakalnio yra papilys, kurio kultūrinis sluoksnis 60 cm storio, gerai išlikęs.

Rajone žinomos kelios radimvietės, kurias reikėtų archeologams patikrinti. Taip, Andriekuose, 1,05 km į šiaures rytus nuo kelių Ketūnai-Plinkšės ir Rubikai-Seda sankryžos, yra Milžinkapiai. Tai beveik apskrita 1-3 m aukščio kalva. Archyvinėje medžiagoje nurodoma, kad XIX a. antrojoje pusėje čia buvę "akmenų apskritimai" (akmenys išrinkti statyboms). Pasakojama, kad čia XX a. pradžioje A. Niūniava, kasdamas smėlį radęs dviejų žmonių griaučius. Ariant ir kasant smėlį buvo randama įvairių senienų. Be to, šalia Milžinkapių esančioje kitoje aukštumėlėje, kasant smėlį irgi aptikta žmonių griaučių, o šalia jų - geležinių ir žalvarinių daiktelių. Rasta buvusių Buknaičių pilkapių vieta. Ji yra 1,5 km į šiaures vakarus nuo kelių Mažeikiai-Ežerė ir Leckava-Knabikai sankryžos, prie Vadakties kairiojo kranto šlaito, miške. Buvę 3 akmenimis apdėti apskritimai. Už 1,5 km į rytus nuo Milžinkapių ir į vakarus nuo kelio Mažeikiai-Ežerė buvo Mitkaus kapeliai. Juose kasant žvyrą, rasta įvairių dirbinių. Gali būti, kad šie kapeliai kartais nukeliami į Geidžius, nes kapelių savininkas buvo

P. Mitkus, o apie prie vieškelio, imant žvyrą, rastus "kaulus, žiedus ir šiaip papuošalus" 1928 m. P. Tarasenkai iš Geidžių rašė taip pat P. Mitkus. Juodeikiuose, kalvelės, esančios Eglynupio dešiniajame krante, šiaurinėje pusėje, buvo randama "pentinų, gelžgalių". Kasant žvyrą, tarp šios kalvelės ir fermų taip pat rasta "kardų, peilių". Kentaučių Milžinkapyje (tai Pruncelės kapeliai kairiajame Švarcupio krante) esą taip pat rasta senienų. Mažeikių miesto pietvakariniame pakraštyje, 0,25 km į rytus nuo Ventos dešiniojo kranto, į šiaures vakarus nuo Latvių kapinių, Senuosiuose Mažeikių kapinėse, pagal S. Ličkūną irgi buvo randama žalvarinių papuošalų bei pinigėlių. Naikiuose, 1,05 km į pietryčius nuo suardyto piliakalnio, Sodos kalno (Saudos) likučių pietiniame gale, yra Milžinkapiai. Tai karjero viduryje likusi iš visų pusių apkasta kalvelė, kurioje yra kryžių liekanos. Kasant žvyrą pietiniame pakraštyje, rasta kaulų ir žiedas. Milžinkapių pavadinimą, matyt, gavo nuo greta rytų pusėje buvusių pilkapių. Petraičiuose, 80 m į šiaurę nuo kelio Židikai-Vižančiai, 30 m viena nuo kitos buvo dvi 20-30 m skersmens ir 2-3 m aukščio kalvelės - Maro kapai. Vienoje iš jų rasta kaulų ir "žalvarinė sagtis". 1980 m. melioratoriai vieną kalvelę lygino ir išvertė daug kaulų. Purpliuose, 0,4 km į pietus nuo Vadaksties kairiojo kranto, Kapeliuose (Pilies kalnelyje), kur stovi koplyčia, rasta kaulų, žiedų (?) ir kitokių radinių. Urvikiuose, 0,55 km į šiaures vakarus nuo geležinkelio Mažeikiai-Ryga, yra 30x60 m dydžio kalva, kurioje XIX a. pabaigoje statant kryžius ir vakariniame gale kasant žvyrą, rasta įvairių senienų, kaulų.

Nukastas Skėrių IX-XIV a. kapinynas (tas pats Čilių), vadinamas Švedkapiais (*Milžinkapiais*, Žvyrduobėmis), buvo 1,8 km į pietvakarius nuo Vadagių piliakalnio, 0,1 km į pietvakarius nuo kelio Seda-Židikai, prie pat minėtų kaimų ribos, bet Skėrių kaimo žemėje. Žvyras kapinyne pradėtas kasti XX a. pradžioje. Zastaučiuose, 0,4 km į pietryčius nuo ištirtų kapinyno ir pilkapių, kairiajame Ventos krante,

yra kito kapinyno vieta. Tai išlikęs nenukastas 4 m aukščio kranto kauburėlis, ant kurio auga ąžuolas. 1972 m. čia aptikta IX-XII a. radinių. Neberasta Kukių (Petrelių) senovės gyvenvietės pedsakų. Matyt, ji sunaikinta ariant.

Kentaučiuose, 0,65 km į šiaurės rytus nuo Prunceles kapelių, buvusios Radavičių sodybos kieme, XIX a. antrojoje pusėje po akmeniu rastas lobis ("pinigų puodelis, 1,5 gorčio muštinių sidabrinių"). Kitas lobis aptiktas 1935 m. Kentaučiuose, 0,15 km į šiaurę nuo buv. Biržinės dvaro. Išartas maišelis su 400 pinigėlių, vėliau dar surinkta daugiau kaip 1000. J. Lenkauskas ekspedicijai pasakojo, kad pinigėliai buvę maži kaip centai ir rasti puodelyje.

Algirdas Girininkas, Romas Jarockis, Gintautas Zabiela

NAUJI ARCHEOLOGIJOS PAMINKLAI RYTŲ LIETUVOJE

1989 m. MA Istorijos institutas trumpalaikių žvalgomųjų ekspedicijų metu Rytų Lietuvoje surado kelis archeologijos paminklus.

Pakretuonės kaime (Švenčionių raj.) rasta dar viena (penkta) mezolitinė stovyklavietė, esanti 90 m į šiaurės vakarus nuo kaimo ir į vakarus nuo geležinkelio Vilnius-Daugpilis, ant aukštos Kretuono ežero II viršsalpinės terasos. Stovyklavietėje ištirti 3 šurfai (iš viso 3 m^2 plotas), rastas vėlyvojo mezolito kultūrinis sluoksnis su titnago dirbiniais.

Ignalinos rajone aptikti du piliakalniai. V. Musteikis pranešė apie Ažušilės piliakalnį. Paaiškėjo, jog taip vadinama iki 15 m aukščio medžiais apaugusi smiltkščiau buvusi ariama kalva, esanti 3 km į šiaures rytus nuo Ignalinos miesto ir 70 m į pietus nuo kelio Ažušilė-Poviliškė. Kalvos viršuje yra 20x10 m